

Gdańsk, 03.02.2021 r.

dr hab. Elżbieta Pasierowska
Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku
dziedzina – sztuki muzyczne
dyscyplina artystyczna – instrumentalistyka

Recenzja pracy doktorskiej Pana mgr. Witolda Wilczka

Zlecniodawca recenzji

Rada do Spraw Dyscypliny – Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej w Krakowie – pismo z dnia 04.12.2020 r., podpisane przez Przewodniczącą Rady do Spraw Dyscypliny – Sztuki Muzyczne, dr hab. Monikę Gardoń-Preinl. Zlecenie podjęte na podstawie Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku, o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Dotyczy

Uchwały Rady do Spraw Dyscypliny – Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej w Krakowie, nr 94/2020 z dnia 23.11.2020 r. w sprawie wyznaczenia mojej osoby na recenzenta przewodu doktorskiego mgr. Witolda Wilczka w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej: instrumentalistyka.

Do pisma załączona została następująca dokumentacja:

- dzieło artystyczne w postaci płyty CD
- pisemna praca doktorska pt. *Aleksiej Stanczinski: zapomniany kompozytor rosyjskiej srebrnej ery. Wybrane utwory fortepianowe w aspekcie przemian stylu i zagadnień interpretacyjnych.*
- wymagana ustawowo dokumentacja w formie papierowej

Podstawowe dane o Doktorancie

Pan Witold Wilczek urodził się w Krakowie. Ukończył podstawową oraz średnią szkołę muzyczną w klasach mgr Moniki Bylicy i mgr Wojciecha Ciecior. W latach 2007-2010 studiował w Hochschule der Kunste w Bernie w klasie prof. Tomasza Herbata, a następnie w Akademii Muzycznej w Katowicach w klasie prof. Moniki Sikorskiej-Wojtacy oraz prof. Zbigniewa Raubo. Studia magisterskie ukończył w 2015 roku. Obecnie jest doktorantem Akademii Muzycznej w Krakowie w klasie dr hab. Mariusza Sielskiego.

Pan Witold Wilczek brał aktywny udział w kursach mistrzowskich, pracując z takimi profesorami jak: Dina Yoffe, Lee Kum Sing, Tamas Ungar, Anna Malikova, Jan Jiracek von Arnim, Andrzej Pikul, Maja Nosowska. Przez kilka lat doskonalił swe umiejętności na prywatnych konsultacjach z Eugenem Indjicem.

Doktorant jest laureatem konkursów pianistycznych:

- Concours Musical de France – Grand Prix w kategorii duetów na 4 ręce (Paryż, 2000)
- Premio Accademia Romana – III miejsce i nagroda specjalna Komisji Europejskiej (Rzym, 2013)
- VI Międzynarodowy Konkurs Chopinowski – wyróżnienie (Budapeszt, 2014)
- I Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Krystiana Tkaczewskiego – finalista (Busko-Zdrój, 2016)

Jest stypendystą szwajcarskiej fundacji „Lyra” oraz polskiej fundacji Bielecki Art. W roku 2011 otrzymał nominację do tytułu Artystycznej Nadziei Miasta Kraków.

Pan Witold Wilczek koncertuje w Polsce i za granicą (Francja, Niemcy, Szwajcaria, Węgry, Włochy, Wielka Brytania, Rosja, USA). Występował jako solista na festiwalach „Printemps Musical d’Annecy” (Annecy, Francja, 2011) i „Accademia Festival” (Saracinesco, Włochy, 2015). W marcu 2011 koncertował we Francji i prowadził kursy mistrzowskie w Paryżu (Conservatoire Raoul Pugno) oraz Chambery (Cite des Arts). Na uwagę zasługuje program recitali, w których obok utworów J. Haydna, L. van Beethovena, F. Liszta, I. Albeniza, C. Debussy’ego, M. Ravela, I. J. Paderewskiego, K. Szymanowskiego i J. Bieleckiego Artysta zamieszcza całe cykle chopinowskich ballad i scherz. Od 2007 roku regularnie występuje z recitalami chopinowskimi, dając około 100 koncertów rocznie (Kraków – Pałac Bonerowski, Pałac pod Baranami, Chopin Gallery).

Pianista koncertował w Koronowie z Toruńską Orkiestrą Symfoniczną pod batutą Anny Duczmal-Mróz (2016) oraz w Szczawnie Zdroju z orkiestrą Giardino d’Amore pod batutą Marty Gardolińskiej (2017). Współpracuje ze śpiewakami – m. in. Łucją Czarnecką (sopran) i Zbigniewem Stępiakiem (basso profondo) oraz kompozytorem Januszem Bieleckim.

W roku 2012 nagrał swoją debiutancką płytę *Expressions* z utworami fortepianowymi Ignacego Jana Paderewskiego, Fryderyka Chopina i Janusza Bieleckiego, wydaną przez Fundację Bielecki Art.

Ocena dzieła artystycznego

Dzieło artystyczne stanowi płyta CD zatytułowana *A Journey into the Abyss* z nagraniem utworów fortepianowych Aleksieja Stanczinskiego:

- *Humoreska*
- *Mazurek Des-dur*
- *Mazurek gis-moll*
- *Nokturn*
- *3 Preludia: cis-moll, D-dur, es-moll*
- *Sonata es-moll*
- *Preludium lidyjskie*

- *Kanon h-moll*
- *Preludium i fuga g-moll*
- *Preludia-kanony: C-dur, G-dur, E miksolidyjskie, es-moll/Ges-dur*

Płyta wydana została przez wytwórnię DUX w roku 2020 pod numerem 1559. Nagranie zostało dokonane w Sali Koncertowej Europejskiego Centrum Muzyki Krzysztofa Pendereckiego w Lusławicach w dniach 10-12 marca 2020 roku. Autorkami reżyserii, montażu i masteringu są Małgorzata Polańska i Anna Nowak.

Pierwszym utworem na płycie jest *Humoreska* – kompozycja dość przewrotna w swym charakterze, drapieżna, diaboliczna, pełna kontrastów, przypominająca chopinowskie scherza. Doktorant dobrze oddaje mroczny charakter utworu i intensywne emocje, gra z energią i rozmachem wirtuozowskim, czytelnie kształtuje gęstą fakturę. Można byłoby się zastanawiać czy dla większego zróżnicowania brzmień i charakteru nie byłoby korzystniejszym rozwiązaniem większe wyciszenie planu akompaniujących dwudźwięków w części *Appassionato e cantabile*, zwłaszcza na początku w dynamice *piano*. Brzmia dość natarczywie, co znacznie utrudnia osiągnięcie wymaganej śpiewności planu melodycznego i utrzymanie niewielkiej głośności.

Dwa *Mazurki* są niewątpliwie inspirowane twórczością Fryderyka Chopina. Pan Witold Wilczek bardzo dobrze oddaje żywioł taneczny, charakterystyczne struktury rytmiczne i giętkość agogiczną, swobodnie operuje gęstą fakturą. W miniaturach tanecznych spodziewałabym się trochę lżejszego, bardziej finezyjnego brzmienia, bogatszej palety barw i nastrojów, mniej patosu i dramatyzmu.

Kolejną kompozycją nawiązującą do stylistyki chopinowskiej jest *Nokturn*. Doktorant bardzo czytelnie kształtuje formę dzieła, z powodzeniem pokonując wszystkie zawiłości partytury, zwłaszcza związane z szeroką fakturą i spiętrzeniem trudności wykonawczych w końcowym, kulminacyjnym odcinku części B. Pewien niedosyt można odczuwać w związku ze zbyt małym rozwarstwieniem planów brzmieniowych, wyrażającym się w zbyt dosłownie brzmiących akompaniamentach i wątkach drugoplanowych. Delikatniej brzmiące dynamiki *pianissimo* w powiązaniu z wyrafinowaną kolorystyką i bardziej plastycznym frazowaniem, skrupulatnie zanotowanym przez kompozytora, mogłyby pomóc w stworzeniu tajemniczej i pełnej niedopowiedzeń aury „muzyki nocy”, tak ważnej w kreowaniu interpretacji nokturnu.

Trzy *Preludia* brzmią w wykonaniu Doktoranta bardzo interesująco. *Preludium cis-moll* dobrze oddaje wyrazisty ekspresyjnie charakter – poważny i pełen smutku. W *Preludium D-dur* dźwięk fortepianu rozjaśnia się i emanuje blaskiem. Najbardziej przekonuje *Preludium es-moll*, oddające intensywność emocji i stanów przygnębienia kompozytora.

Bardzo gęsta faktura i silna ekspresja *Sonaty es-moll* wyraźnie odpowiadają Doktorantowi. Pianista kreuje dramatyczną opowieść wypełnioną bólem i żalem, ale też łagodnością, radością i ekstazą. Ze swobodą porusza się w szerokiej, wielowarstwowej fakturze tworząc interpretację czytelną, przekonującą, pełną ogromnego ładunku emocjonalnego. Odczuwalne jest głębokie zrozumienie treści dzieła i doskonałe panowanie nad instrumentem.

Zupełnie inny świat muzyczny otwiera się w *Preludium lidyjskim*. Wykonanie emanuje spokojem, ciepłym brzmieniem i pogodnym nastrojem. Pan Witold Wilczek pewnie przeprowadza słuchacza przez wielowątkową fakturę utworu zapisanego w nietypowym metrum 21/16 i wykorzystującego pełną skalę fortepianu.

Dwugłosowy *Kanon h-moll* z pozoru wydaje się być utworem łatwym, jednak tempo *Presto*, skomplikowana struktura melodyczna i harmoniczna oraz występujące we fragmentach kulminacyjnych zdwojenia oktawowo, a wreszcie faktura akordowa, powodują nagromadzenie trudności wykonawczych. Doktorant świetnie sobie radzi ze wszystkimi wyzwaniami pianistycznymi, proponując interpretację przejrzystą, ale wyłamującą się z konwencji wykonań czysto motorycznych, przez zastosowanie wyrafinowanej agogiki wynikającej z nietypowej notacji materiału muzycznego.

Preludium i fuga g-moll jest dziełem specyficznym – preludium reprezentuje rzadko spotykaną formę podwójnego kanonu, a temat dwugłosowej fugi wykorzystuje materiał skali dwunastotonowej. Ponadto pomimo zastosowania faktury dwugłosowej kompozytor w miarę rozwoju formy stosuje coraz dalsze skoki, a wreszcie dodaje zdwojenia oktawowo wybranych dźwięków, co znacznie utrudnia wykonanie utworu. W interpretacji Pana Witolda Wilczka preludium brzmi bardzo pięknie, dźwięk jest skupiony i szlachetny. Pianista czytelnie ukazuje złożoność faktury oraz oddaje łagodny i barwny charakter kompozycji. Fuga ostra i kanciasta, brzmiąca przez skrajne schromatyzowanie jak muzyka dodekafoniczna, zachowuje w interpretacji Doktoranta wyrazistość rytmiczną i artykulacyjną oraz konsekwentnie przeprowadzoną formę. Tempo zaproponowane przez Pianistę odbieram jako odrobinę zbyt wolne. Moim zdaniem notacja fugi z wykorzystaniem grup trzydziestodwójkowych sugeruje większą ruchliwość, a więc w konsekwencji szybsze tempo, które sprawiłoby, że charakter stałby się lżejszy, dowcipniejszy i bardziej przekorny.

Ostatnim dziełem zamieszczonym na płycie Pana Witolda Wilczka jest cykl czterech *Preludiów-kanonów*, reprezentujących szczyt osiągnięć kompozytorskich Aleksieja Stanczinskiego. Wyrafinowane pod względem stopnia komplikacji faktury polifonicznej stanowią wielkie wyzwanie dla wykonawcy zarówno w sferze czytelnego prowadzenia poszczególnych głosów, jak i zadań czysto pianistycznych. Faktura *Preludiów-kanonów* jest skrajnie szeroka, tempa z wyjątkiem trzeciego *Preludium* – żywe. W wykonaniu Doktoranta pierwsze *Preludium-kanon* emanuje uroczystym charakterem i jasnym brzmieniem, drugie bardzo dobrze oddaje radość tańca, trzecie ujmuje skupieniem, bogactwem kolorów i harmonii, czwarte jest lekkie i filigranowe. *Preludia w formie kanonów* brzmią kolorowo, tworząc kalejdoskop nastrojów.

Utwory fortepianowe Aleksieja Stanczinskiego stawiają przed pianistą ogromne wymagania pianistyczne, ekspresyjne i interpretacyjne. Pan Witold Wilczek spełnił te wymagania na bardzo wysokim poziomie. Artysta dysponuje wszechstronną techniką pianistyczną, która pozwala mu na swobodną interpretację, oddanie intensywności emocji i bogactwa treści prezentowanych dzieł.

Ocena pracy pisemnej

Opisem dzieła artystycznego Doktoranta jest obszerna praca zawierająca się na 190 stronach, zatytułowana: *Aleksiej Stanczinski: zapomniany kompozytor rosyjskiej srebrnej ery. Wybrane utwory fortepianowe w aspekcie przemian stylu i zagadnień interpretacyjnych*. Praca składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, katalogu twórczości Aleksieja Stanczinskiego, bibliografii oraz streszczenia w języku polskim i angielskim.

We wstępie Autor uzasadnia wybór tematu swoją fascynacją twórczością zapomnianego kompozytora i chęcią dokonania pierwszej w Polsce rejestracji jego dzieł. Za cel stawia sobie „przybliżenie czytelnikowi sylwetki kompozytora oraz umiejscowienie go w (...) rzeczywistości artystycznej przełomu XIX i XX wieku”. Planuje przedstawić trudności wykonawcze repertuaru i propozycje rozwiązań problemów pianistycznych. Celem badań jest też próba znalezienia odpowiedzi na pytanie „czy twórczość Aleksieja Stanczinskiego może być rozpatrywana jako ogniwo spajające ze sobą tak diametralnie różne stylistycznie epoki jak schyłek romantyzmu oraz początek modernizmu w muzyce klasycznej”.

Rozdział pierwszy zatytułowany *Aleksiej Stanczinski – człowiek i kompozytor na tle epoki* zawiera trzy podrozdziały. W pierwszym opatrzonym tytułem *Kultura Rosji na przełomie XIX i XX wieku* Autor w bardzo interesujący sposób przedstawia syntetycznie ujęty kontekst społeczno-historyczny powstałej w XIX wieku rosyjskiej muzyki, literatury i malarstwa oraz opisuje wiodące prądy kulturowe. Zaznacza twórczą oryginalność artystów przełomu XIX i XX wieku, reprezentujących „srebrny wiek” rosyjskiej kultury. W kolejnym podrozdziale Doktorant przedstawia biografię artystyczną Aleksieja Stanczinskiego opisując najważniejsze fakty z życia, ścieżkę kształcenia muzycznego, fascynacje młodego twórcy oraz próbując nakreślić jego portret psychologiczny. Szczególnie cenne pod kątem próby zrozumienia twórczości Stanczinskiego są zamieszczone w pracy fragmenty dziennika kompozytora. W trzecim podrozdziale zatytułowanym *Charakterystyka stylu twórczości kompozytora* Doktorant podaje autorską propozycję klasyfikacji dzieł Stanczinskiego, w odniesieniu do dotychczas funkcjonujących. Centralnym punktem podrozdziału jest bogata lista cech wyróżniających autonomiczny język muzyczny kompozytora. Każda z cech jest wnikliwie opisana i uzasadniona.

W pierwszym rozdziale Doktorant przedstawił interesującą, oryginalną analizę twórczości Aleksieja Stanczinskiego, świadczącą o rozległej wiedzy, świetnej znajomości historii muzyki i stylistyki kompozytorów. Opisał sylwetkę i dzieło twórcy na tle przemian historycznych, społecznych i kulturowych w Rosji przełomu XIX i XX wieku, potwierdzając umiejętność przeprowadzenia wnikliwej analizy oraz formułowania trafnych wniosków.

Rozdział drugi zawiera zasadniczą część dysertacji doktorskiej, w której zostały poddane analizie i interpretacji wybrane utwory fortepianowe Stanczinskiego, nagrane jako dzieło artystyczne. Autor szkicuje historię poszczególnych form, odnosząc się do przykładów twórczości innych kompozytorów. Porównuje tekst wydany do manuskryptów, wskazując na brak lub zmianę wielu ważnych oznaczeń wykonawczych w tekście drukowanym. Dokonuje szczegółowej analizy dzieł pod kątem budowy formalnej, faktury, zastosowanych skal, przebiegu napięć, agogiki, metrytmiki, harmoniki, melodyki, dynamiki, artykulacji i kolorystyki. Proponuje autorskie rozwiązania dotyczące pedalizacji, aplikatury, doboru temp i artykulacji, realizacji ozdobników, odbioru pojedynczych dźwięków i dłuższych partii między rękami, kształtowania odpowiednich proporcji brzmienia, sugerując czasami konkretne sposoby ćwiczenia wybranych zagadnień. Podpowiada szereg rozwiązań ułatwiających wykonanie skomplikowanego tekstu, zwłaszcza w momentach zapisanego przez kompozytora krzyżowania rąk lub skrajnie szerokiej faktury.

Owocem analizy utworów jest wiele interesujących tez wysuwanych przez Doktoranta. Uznaje *Sonatę es-moll* Stanczinskiego za ogniwo łączące *Sonatę h-moll* Liszta z późnymi sonatami Skriabina. Osobny podrozdział poświęca motywom przewodnim w *Sonacie es-moll*, podając własną ich interpretację. Na uwagę zasługuje autorska wersja narracji *Sonaty es-moll*

w ujęciu makroformy. Interpretacja świadczy o głębokim zrozumieniu nie tylko budowy formalnej, ale całej warstwy wyrazowej utworu i odczytaniu jego symboliki. Doktorant opisuje *Preludium lidyjskie* jako jeden z utworów przełomowych – wyznaczających nowy, indywidualny kierunek w twórczości kompozytora. Przedstawia trudności interpretacyjne wynikające ze skomplikowanej faktury i nietypowego metrum. Autor uznaje za jeden z przejawów przełomu w twórczości Stanczinskiego rezygnację z notowania przez kompozytora oznaczeń dynamicznych, agogicznych i artykulacyjnych. Za szczytowy punkt rozwoju kompozytorskiego w twórczości Aleksieja Stanczinskiego Doktorant uważa *Preludia w formie kanonów*, reprezentujące syntezę technik polifonicznych, elementów rosyjskiej muzyki ludowej oraz indywidualnego języka dźwiękowego i harmonicznego kompozytora. W interpretacji czterech *Preludiów-kanonów* w połączeniu z *Kanonem h-moll* dopatruje się, zapewne w nawiązaniu do biografii kompozytora, opowieści „o losach człowieka, nomen omen zapadającego się w otchłań szaleństwa”.

Trzeci i ostatni rozdział pracy zawiera wnioski Autora w postaci refleksji wykonawcy. Doktorant przedstawia wyjątkowe trudności wykonawcze jakie stawia przed pianistą twórczość Aleksieja Stanczinskiego, podkreślając konieczność dysponowania szeroką rozpiętością rąk, aby oddać sens muzyczny utworów. Elementem, na który zwraca uwagę jest wszechstronność środków pianistycznych, umożliwiającą operowanie zróżnicowaną artykulacją i bogactwem odcieni barwy dźwięku, w celu czytelnego zaprezentowania wyjątkowo skomplikowanej faktury polifonicznej. Podkreśla trudność oddania stylistyki muzycznej dzieł – często niejednoznacznej, zakorzenionej w środowisku modalnym lub mocno schromatyzowanym. W zakończeniu pracy Doktorant określa miejsce Stanczinskiego w panoramie muzyki fortepianowej XX wieku oraz wyznacza kierunki możliwych dalszych badań nad życiem i twórczością kompozytora.

Praca napisana jest starannym, precyzyjnym językiem, Doktorant formułuje wnioski klarownie i w sposób przekonujący, styl wypowiedzi jest rzeczowy i wyrafinowany. Bardzo rzadko zdarzają się błędy fleksyjne, interpunkcyjne, czy też zwykłe literówki, a ich obecność wydaje się być jedynie efektem nieuwagi. Do błędów wynikających z niedopatrzeń zaliczyłabym omyłkowe wklejenie przykładu nutowego na stronie 101. Przykład 1. zamiast przedstawiać według opisu takty 1-4 *Sonaty es-moll*, zawiera takty 5-9. Moje wątpliwości budzi także fragment opisu *Preludium-kanonu G-dur* ze strony 154: „Pojawiająca się w takcie drugim odpowiedź głosu dolnego oraz w takcie trzecim głosu górnego jest odpowiedzią realną, poruszającą się ruchem prostym”. W przypadku kanonu możemy mówić o kanonie w oktawie lub innym interwale, nie zachodzą tu relacje harmoniczne właściwe dla budowy fugi i drugiego pokazu tematu w formie odpowiedzi realnej lub tonalnej. Starannie dobrana bibliografia nie jest zbyt obszerna, ale zawiera kluczowe pozycje literatury, opisujące zagadnienia poruszane w pracy. Szkoda, że w bibliografii nie zostały podane źródła informacji, na które powołuje się Autor w swojej dysertacji – na przykład publikacje takich autorów jak: Zofia Lissa (cytat na stronie 92), Susanna Garcia (cytat na stronie 99), Piotr Kędzierski (cytat na stronie 91), czy Marcin Trzęsiok (cytat między innymi na stronie 118). Nieliczne wymienione przeze mnie błędy w żaden sposób nie umniejszają wartości pracy.

Konkluzja

Przedstawiona przez Pana mgr Witolda Wilczka praca doktorska w postaci nagranych dzieł artystycznego i jego opisu, jest oryginalnym dokonaniem artystycznym i nowym, wnikliwym ujęciem tematu. Świadczy o pianistycznym profesjonalizmie Doktoranta, dużej wiedzy

merytorycznej i bardzo dobrym przygotowaniu do samodzielnej działalności artystyczno-naukowej. Praca doktorska Pana mgr Witolda Wilczka stanowi istotny, twórczy wkład w rozwój polskiej kultury muzycznej. Osiągnięcia Doktoranta spełniają bez zastrzeżeń wymagania art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku (z późniejszymi zmianami) o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Pracę doktorską Pana mgra Witolda Wilczka przyjmuję.

dr hab. Elżbieta Pasierowska